

УДК 792:159.923–025.18

Миропольська Наталія Євгенівна,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ, Україна
nataliamyropolska@gmail.com

ВІД ТЕАТРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ ДО «СИМФОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ»

У статті висвітлена методика роботи зі старшокласниками в процесі навчання «Художньої культури». Увага зосереджена на аналізі та здійсненні постановки програмної п'єси Б. Шоу «Пігмаліон» силами учнів.

Запропонована методика, яка базується на принципах лінгвокультурології, естетичної актуалізації мовних одиниць, полілінгвізму та нарративу, сприяє ефективній трансформації сфери індивідуальних театральних уподобань школярів у сферу народження «симфонійної» особистості (Л. Карсавін), завдяки чому яскраво саморозгортаються потенційні здатності людини.

Ключові слова: мистецькі уподобання, театр, принципи, методика, «симфонійна особистість».

Сучасна школа, де існує окрема освітня галузь «Мистецтво», потребує висококваліфікованих вчителів, здатних сприяти:

- накопиченню мистецько-естетичного досвіду учнів у галузі класичного й сучасного мистецтва;
- розвитку в них емоційно-образного типу мислення;
- передачі традицій як культурного коду країни, чиє мистецтво вивчається;
- локальній (пов'язаній із найближчим оточенням), національній, європейській культурній самоідентифікації вихованців та усвідомленню й повазі до світових цінностей;

– реалізації компенсаторної функції, завдяки якій учням вдасться досягти релаксації, гармонізувати іноді порушені стосунки з оточенням і розвинути соціально-комунікативні вміння;

– можливості дитини вивільнити свою, часто закріпачену, натуру шляхом самостійних пошуків і знаходження власного, незапозиченого слова, думки, дії.

Тому враховуємо не тільки прямиї, миттєві, а й опосередковані, «на перспективу» вплив мистецтва на молоду людину, пов'язаний як із мистецьким втіленням понять вищого сенсу, так і з різноманітними психічними почуттями і станами людини.

Етапне значення в цьому зв'язку мають питання, що стосуються мистецьких уподобань учнів, які ми визначаємо як їхнє власне, вибіркове, неповторно-своєрідне, самостійне ставлення до об'єкта мистецтва, забарвлене відчуттям особистісної значущості та привабливості.

Це ставлення формується низкою факторів. З-поміж них – вікові особливості, рівень ціннісних орієнтацій, попередній досвід у галузі мистецтва тощо. Значущим є той факт, що мистецькі уподобання можуть стати рушійною силою, що наповнює сенс існування людини в суспільстві, спрямовує та надихає художньо-естетичну діяльність учнів не тільки безпосередньо в галузі мистецтва, а й у будь-якій іншій, дає змогу здійснити вибір життєвої позиції та мети. Уподобання в сфері мистецтва – це індивідуальні зацікавлення людини, ними можуть стати визначні твори окремої країни або всього людства, гордість співвітчизників і світу, а також і цілий пласт «звичайного» – для власного задоволення, ті зерна, які потрібно наповнити фарбами, звуками, повсякденною радістю творчості.

Головне – визнати і поважати автономність цих уподобань, аби не порушити індивідуально-особистісний простір їх назавжди, аби ця індивідуальність була цікавою насамперед собі, а потім, можливо, і оточуючим. І тоді голоси і звуки «звичайного» можуть злитися в симфонію окремих індивідуальностей, від величних до ліричних, для яких буття є привабливим і різноманітним.

Пам'ятаймо: саме індивідуальність «здатна в будь-який момент розширити можливості країни, і в майбутньому критики та вчені розгадують цей феномен» [6, с. 150].

У творчій скарбниці будь-якої нації є генії, яких можна зрівняти хіба що з діамантами великих розмірів. Але не буде повною скарбниця без коштовного розсипу – від професіоналів до аматорів, що часто й визначає значущість культурного

шару кожної нації окремо і людства в цілому.

Розвинути мистецькі уподобання покликана естетична логосфера школи, де дотримується «екологія» мови й мовлення, а естетичним феноменом, навколо якого формуються уподобання школярів, виступає слово, що звертається до особистісних переживань учня і транслює в його життя норми й цінності мистецтва, а також і вищі людські ідеали.

Проблема формування мистецьких уподобань тісно пов'язана з їх подальшим відстоюванням або запереченням, оскільки вони виникають у конкретній людині як її власні думки й почуття. Створення методики, завдяки якій учень зможе їх олюднити, висловити й захистити, є метою даної праці. Розглядаємо процес формування мистецьких уподобань як пошук власного слова учнів, не запозиченого в інших і незагрантованого штампами. Результатом цих пошуків мають стати накопичення й різноманітність уподобань на ґрунті навчання предмета «Художня культура», мета якого – сприяти інтеріоризації культурних смислів, що ведуть до соціалізації особистості.

Успіх подібного навчального процесу буде залежати від уміння та здатності викладачів і учнів застосовувати стратегії ефективного володіння мовою, що врівноважує індивідуальні вміння самовисловлюватися у співзвучності з соціумом.

Жодна подія людського світу не може розгортатися поза мовою – єдиним засобом висловлювання (інша річ, звичайна ця мова чи різноманітні форми невербальних мов, символів тощо). Усе буття людини організовано в мовний спосіб. Вживаючись у мову, ми розвиваємо свої можливості, стаємо самими собою, хоча іноді й перетворюємось на її бранців або заручників. Людині, яка з певних причин не знаходить адекватного мовного вираження себе, часто складно знайти власне місце у вирі обставин нинішнього громадянського життя. Розробці механізмів, способів продуктивного розгор-

тання цього процесу, розвідуванню ланки, яка враховує і підносить на вищий щабель навчальну діяльність, присвячена дана праця.

Театральне мистецтво, що має довгий шлях розвитку, в силу своєї специфіки (синтетична природа, колективний характер творчості, підвищена емоційність, реактивність тощо), залучаючи дітей до театральної ігрової діяльності, гармонізує їхнє життя в соціумі, оскільки, переживаючи багато образів, ситуацій, ставлень і вчинків, дитина зміцнює своє душевне буття, робить його більш рухливим, чуйним, здатним до співпереживання та розуміння інших людей.

У старшому шкільному віці самостійна художня творчість виступає як засіб збагачення життєвого досвіду та естетичної культури. Ця творчість може мати й колективний, й індивідуальний характер. Постійне професійне навчання в старшому шкільному віці включає і безпосередню гру дітей у виставах, і проведення з ними бесід, диспутів про театр тощо.

Варто сказати про благотворний вплив драматичної діяльності на формування і розвиток мистецьких уподобань, які можуть яскраво виявитися і з'єднатися в загальній творчості.

Аналіз програм для старшої школи зі світової та української літератури засвідчив, що драматичне мистецтво представлене такими творами: І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля», Лесі Українки «Лісова пісня» – 10 клас; М. Куліша «Мина Мазайло», Л. Костенко «Маруся Чурай» – 11 клас (рівень стандарту), Г. Ібсена «Ляльковий дім», А. Чехова «Чайка», Б. Шоу «Пігмаліон», Б. Брехта «Життя Галілея» – 11 клас (профільний рівень).

Цього замало, враховуючи виховний потенціал змісту творів драматичного мистецтва і безпосередньо їх втілення на шкільній сцені.

Продемонструємо це на прикладі опрацювання п'єси Б. Шоу «Пігмаліон», яку вивчають в 11-му класі школи на уроках світової літератури (рівень стандарту й академічний –

оглядово, а на профільному рівні – детально, що відбито у вимогах до одинадзятикласників) і яку пропонуємо поставити (або уривки з неї) на уроках художньої культури.

П'єса вже відзначила 100-літній ювілей (1913 р.) і продовжує жити на сценічних майданчиках світу. Існують дві екранізації: 1938 р. і мюзикл «My Fair Lady» на музику композитора Ф. Лоу з Одрі Хелберн у головній ролі (1964 р.). На Бродвеї цей мюзикл з'явився вперше в 1956 р. і не сходить зі сцени досі.

У Лондоні його перша постановка відбулася в Уест-Енді, після нетривалих перерв вистава поновлювалася, з успіхом йде на сцені й до сьогодні. Що ж приваблює глядачів? «Філологічний конфлікт» (на жаль, тільки цей аспект наголошено у програмі зі «Світової літератури»)? Стосунки квіткарки і шанованого фонетиста? Епоха модерн в Англії як стиль життя? Адже це був кінець великої фази романтизму, що намагалася заповнити безповоротно зниклу поезію життя її декоруванням засобами мистецтва.

Уроки «Художньої культури» можуть доповнити запропонований навчальною програмою зі світової літератури сухий «конфлікт ідей» зовсім іншим матеріалом, який «лежить на поверхні» п'єси і буде цікавим для учнів завдяки реалізації таких принципів:

1. Принцип лінгвокультурології – охоплює взаємозв'язок мови й культури, наприклад:

1) Назва п'єси. Учні читають міф «Пігмаліон»:

«Афродіта дарує щастя тому, хто вірно служить їй. Так дала вона щастя і Пігмаліонові, великому кіпрському митцеві. Пігмаліон ненавидів жінок і жив самотньо, уникаючи шлюбу. Одного разу зробив він з блискучої білої слонової кістки статую дівчини надзвичайної краси. Немов жива, стояла ця статуя в майстерні художника. Здавалося, вона дихає, ось-ось поворухнеться, піде і заговорить. Годинами милувався художник своїм творінням і покохав, нарешті, створену ним самим статую.

Він дарував їй коштовне намисто і сережки, одягав її в розкішний одяг, прикрашав голову вінками з квітів. Як часто шепотів Пігмаліон: «О, якби ти була жива, якби могла відповідати на мої слова, о, який би був я щасливий!» Але статуя була німа.

Настали дні святкування на честь Афродіти. Пігмаліон приніс богині кохання в жертву білу телицю з визолоченими рогами; він простяг до богині руки і з молитвою прошепотів: «О, вічні боги і ти, золота Афродіто! Якщо ви можете дати все прохачу, то дайте мені дружину, таку ж прекрасну, як та статуя дівчини, що зробив я сам». Пігмаліон не наважився просити богів-олімпійців оживити його статую, бо боявся їх прогнівити. Якскраво спалахнуло жертвне полум'я перед зображенням богині кохання Афродіти; цим богиня нібито давала зрозуміти Пігмаліонові, що боги почули його благання. Повернувся художник додому, підійшов до статуї і – о щастя, о радість! – статуя ожила! Б'ється її серце, а в очах світиться життя. Так дала богиня Афродіта красуню-дружину Пігмаліонові» [3, с. 70–71].

2) Знайомство з інформацією про реальних людей, риси яких втілюють: професор Хіггінс – Генрі Суїт (1845–1912) – англійський мовознавець, засновник англійської школи фонетистів; Еліза Дулітл – актриса Нелл Гвін (1650–1687), яка, перед тим, як розпочати акторську кар'єру, продавала апельсини в театрі Бріджет Стріт, була веселою і пустотливою. Її називали «Помаранчева дівчина». Грала комічні ролі. Існує версія, що саме Нелл спонукала дозволити жінкам грати в театрі. До неї жіночі ролі виконували чоловіки.

3) Привернення уваги до:

а) реальних лондонських адрес, видатних місць (тільки в першому акті їх чимало):

- «Harrow School» – одна з найвідоміших елітних шкіл-інтернатів для хлопчиків, заснована в 1572 р.;

- Ковент-Гарден – оперний театр у Лондоні (1732);

- Кембрідж – місто у Великій Британії, за 70 км від Лондона, одне із

найстаріших університетських міст світу;

- Саутхемптон (Southampton) – місто, морський порт у Великій Британії;

- Чатенхем (Chatham) – місто у Великій Британії, на річці Медуей;

- собор Св. Павла – Лондон (1675–1708);

- Черінг-крос – залізничний вокзал на Стренді (1864) центральна точка Лондона;

- Трафальгер сквер – площа в центрі Лондона, де сходяться три найголовніші вулиці – Стренд, Уайтхолл і Мелл;

- Стренд – одна з найголовніших вулиць Лондона;

- Дурі-Лейк – вулиця в лондонському районі Ковент-Гарден, з такою ж назвою є театр на цій вулиці (існує з 1663 р);

- Хаммертсміт – морський округ Лондона;

- Епсон – місто у Великій Британії, місце традиційних перегонів;

б) видатних особистостей, зокрема У. Морріса – вишуканість вітальні місці Хіггінс (третя дія) створена завдяки його текстильному дизайну.

Самостійно здійснити проект: «Уільям Морріс – захисник і відроджувач старовини, засновник мистецтва дизайну». Як один із аспектів його творчості представляємо уривки з книжки доктора філософії в галузі мистецтва й архітектури сера Ніколаса Певснера «Англійськість англійського мистецтва» (переклад наш. – Н. М.): «Уільям Морріс, дизайнер, поет і соціальний реформатор дуже енергійно повчав, що здорове мистецтво має «творитися людьми для людей». Уільяму Моррісу було долею призначено стати найкращим дизайнером XIX ст. у всій Європі, щонайменше того, що стосується площин (ситцевих, шпалерних), оскільки він був англійцем і зростав, чутливо і тямуче обожнюючи традиції англійського дизайну. Роботи Морріса в дизайні – це парафраз природного. Його споглядання дерев і квітів були такими ж інтенсивними, як і будь-якого англійського художника-пейзажиста. А його геній

– у перетворенні побаченого на досконалі зразки речей, призначених для використання» [6, с. 31].

2. Принцип естетичної актуалізації мовних одиниць – вивчення граматичних структур на прикладах художньої літератури, усвідомлення їхнього значення, зосередження уваги на фонетичному, морфологічному, синтаксичному, орфоепічному аналізі текстів, що допоможе не тільки коректно висловити свою думку, а й адекватно сприймати висловлювання інших. Наприклад:

1) Подумайте, з якою метою Б. Шоу безпосередньо перед п'єсою дає вступ «Професор фонетики», що завершує словами: «Я ... мушу визнати, що попри зусилля нашої Королівської академії драматичного мистецтва, на сцені нашої досі занадто багато штучної англійської, запозиченої саме з гольф-клубів, і занадто мало благородної англійської мови Форбс-Робертсона» [5, с. 132].

2) Поміркуйте над словами професора Хіггінса про мову: «Не забувайте, що ви людська істота, якій дарована душа і божественний дар членороздільного мовлення...» [5, с. 134].

3) Порівняйте оригінал і переклади п'єси українською і російською. Чи точно відповідає переклад оригіналу? Спробуйте перекласти самі.

«Nah then, Freddy; look wh'y' gowin deah.

Ow eez ye – ooa sau is e? Wal, fewd dan y' de-ooty bawmz a mather should, eed now bettern to sprawl a pore gel's flahrzn than ran away atbaht pyin. Will ye-oo py me f'them?

(Here, with apologies, this desperate attempt to represent her dialect without a phonetic alphabet must be abandoned as unintelligible outside London)».

«Квіткарка. Ой, то це був ваш синок, кажете? Ну, я'би в'го луче навчили, то ни тікав би він геть, коли россилав квіточку бідній дівчині, а заплатив би за школу! Чи ви-и заплатите мені? (Перепрошуем, але

надалі нам доведеться облишити ці відчайдушні спроби відтворити квіткарку говірку, якої поза межами Лондона ніхто не збагне без спеціальної фонетичної абетки» (переклад О. Мокровольського).

«Ага, так это ваш сынок? Хороша мамаша! Воспитала бы сына как положено, так он бы побоялся цветы у бедной девушки изгадить, а потом смьться и денег не заплатит. Вот вы теперь и гоните монету! (Приношу извинения, но попытка воспроизвести ее отчаянный диалект без фонетической транскрипции неосуществима за пределами Лондона)».

Майбутні вчителі мають запам'ятати, що мова – живий організм, тому вона постійно розкриває і пред'являє нові смисли своїх старих слів. І мовлення – це не окремі, розрізненні звуки, а глибока і струнка система матеріального боку мови. Насамперед, як засіб спілкування існує звукова мова, і оволодіння умовою процесу мовлення, в якому передусім мають бути сформовані слуховимовні та ритміко-інтонаційні навички. Їх можна дуже яскраво продемонструвати на прикладі мовлення персонажів цієї п'єси.

Самостійно підготувати есе, звертаючи увагу на діади: банальність і одномірність мовлення – вишуканість і точність мовлення; англійська мова гольф-клубів і шляхетна англійська Форбс-Робертсона.

3. Принцип полілінгвізму – прищеплює учням прагнення брати участь у діалозі (полілозі) культур, розвиває бажання взаємодіяти з іншими учасниками спілкування; сприяє розвитку творчих здібностей учнів; передбачає можливість вільно визначати свої світоглядні позиції щодо обрання духовних цінностей, робити самостійні висновки; навчає сприйманню через мистецтво альтернативної ментальності й розумінню власної значущості для інших людей.

Приклади завдань:

1) здійснити інсценізацію англійською мовою;

2) здійснити постановку одночасно українською, російською, англійською; у постановці можна використати пісні з мюзиклу Ф. Лоу «My Fair Lady» за п'єсою Б. Шоу «Пігмаліон» (мовою оригіналу).

4. Принцип наративу – полягає в розвитку художньо-естетичного мислення, спонуканні до активної роботи думки (походить від теорії психоаналізу Й. Брейера, З. Фрейда, І. Ялома – «лікування розмовою»). У нашому випадку цей принцип передбачає інтерпретаційне мовне розгортання певної події, представлені у творі.

Приклад завдання: після завершення читання п'єси провести дискусію за такими запитаннями:

• Чи візьме Еліза шлюб з Хіггінсом? За і проти.

• Чи буде це дуже сильним її захопленням?

• А може, вона візьме шлюб із Фредді? І чи буде вона щасливою з ним?

• Хто до душі Елізі – Фредді, полковник Пікерінг, Хіггінс?

Після цього учні мають обов'язково прочитати «Післямову» Б. Шоу до п'єси, в якій письменник дав відповіді на ці запитання.

Працюючи над виставою, старшокласники продемонструють свої уподобання і знайдуть «роботу» до душі: чи то буде слово, чи музика, чи етнографія, хореографія, сценографія...

Як приклад – створення ескізів одягу. Тут допоможуть ремарки Б. Шоу, наприклад, щодо Елізи Дулітл: «брунатна спідниця і грубий фартух. Черевики теж знавали кращих днів» (перша дія); «капелюх із трьохма страусовими пір'їнами помаранчевого, небесно-блакитного і червоного кольору. Її фартух майже чистий і грубововняне пальто зазнало дії щітки» (друга дія); вишукано одягнена, елегантна (третя дія); розкішний вечірній туалет і діаманти, квіти, віяло та інші аксесуари (четверта дія), – від прямих вказівок коляру і тканини до фантазії художника з костюмом. У нагоді стане книжка О. Шевнюк «Історія костюма», розді-

ли якої 9.4 і 10.1 описують саме ті часи, коли відбуваються події п'єси. Тут і фрачний чоловічий костюм (фасон «альберт» на честь чоловіка англійської королеви Вікторії), візитки, сюртуки і, звичайно, мода для леді, створена Вордом – жіноча сукня, що підкреслює гнучкість тонкої талії шляхом формування об'ємного бюсту та пишної «задньої частини» [4, с. 272]; нижні спідниці «фру-фру»; сукні для прийомів; нові течії англійського кравця початку ХХ ст. Дж. Рефферна, який створив образ жінки в темній спідниці кльош та білій блузці; і практичний гардероб У. Морріса – плаття без корсета, з високою кокеткою, драпіруванням, що приховувало талію [4, с. 276], а також плетені спортивні светри, жіночі брюки, а з 1906 р. – проста вузька сукня прямого крою Поля Пуаре, асистента Ворда, та його елліністичний стиль.

Ученицям, чий уподобання лежать у краєвчій справі, допоможуть зручні й прості викрійки чоловічого й жіночого одягу початку ХХ ст., подані у книжці «Костюм для сцени» Шейли Джексон, завідувачки відділом костюмів Лондонського телебачення (видана видавництвом «Искусство» в Москві у 1984 р.). Практичні поради авторки будуть у пригоді тим, чий уподобання стосуються виготовлення аксесуарів (пенсне, моноколь, шийна хустка для чоловіків; віяло, комірець з мережкою, лорнет – для леді). І все це, виявляється, можна зробити простими засобами. У розділі «Спеціально для шкіл» дано поради, як виготовити костюми з кольорового паперового пакета, як використати фольгу, старий одяг, фетр, розмальоване полотно тощо.

Пізнання світу крізь призму граней безпосередньо сценічного втілення, зачування, а отже й запам'ятовування (хай іноді формальне) ціннісних реалій п'єси, рухи у сценічному просторі (як рухаються леді і джентльмени) на фоні декорацій або їх елементів (що враховують коментарі автора п'єси), вбрання за вимогами певного історичного часу,

– усе це може становити інтелектуальний капітал молоді людини, а також сприяти її емоційній розвиненості.

Втілюючи образи персонажів п'єси, проходячи шлях від репетиційного «застільного» періоду, юні актори пізнають життя в «шипях і трояндах» і, на думку Б. Грінченка, здобувають «уроки відносно власного свого призначення в загальному житті людства і подальшого напрямку своєї діяльності» [1, с. 7]. Це стосується абсолютно всіх, хто бере участь у підготовці спектаклю.

Пишучи декорації, добираючи або створюючи ескізи костюмів, виконуючи ролі, учні духовно зростають, зосереджуючись і налаштовуючись на «одну хвилю» симфонійності – однакового світовідчуття, коли молода людина виходить за межі своєї індивідуальності, суто своїх уподобань: «Якщо більш чи менш значна група людей охоплена «одним» почуттям, пізнає «один» й той же предмет, стверджує «одну» етичну або правову норму, перед нами – симфонійна якісність», – писав відомий релігійний філософ Л. Карсавін [2, с. 99–100].

І ось тут сфера індивідуальних мистецьких уподобань може органічно трансформуватися у сферу формування «симфонійної особистості» [2, с. 158], завдяки якій потенційні, часто невидимі здатності людини зіллються з такими ж іншими особистісними сферами, у результаті чого відбувається яскраве саморозгортання молоді людини, розвивальне нарощення знань, думок, почуттів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Грінченко Б. Д. Народные спектакли / Б. Д. Грінченко. – Чернигов : Типографія Губерн. земства, 1900. – 64 с.
2. Карсавин Л. П. О личности / Л. П. Карсавин. – Kaunas : Menas, 1929. – 224 с.
3. Кун М. Легенди і міфи Стародавньої Греції / Кун Михайло Альбертович ; пер. з рос. О. М. Іваненка. – Київ : Мистецтво, 1996. – 472 с.

4. Шевнюк О. Л. Історія костюма / О. Л. Шевнюк. – Київ : Знання, 2008. – 375 с.
5. Шоу Джордж Бернард. Пигмалион. Пьесы / Д. Б. Шоу. – Москва : ВКТ Владимир. – 2008. – 381 с.
6. Pevzner Nikolaus. The Englishness of English art / Nikolaus / Pevzner / U.K.: A Book/ –1993.- 228 p.

References:

1. Grinchenko, B. D. (1900). *Narodnye spektakli* [Folk performances]. Chernigov: Tipografia Gubern. Zemstva.

2. Karsavin, L. P. (1929). *O lichnomy* [On a person]. Kaunas: Menas.
3. Kun, M. (1996). *Lehendy i mify Starodavnoi Hretsii* [Legends and myths of Ancient Greece]. Moscow: Mysterstvo.
4. Shevniuk, O. L. (2008). *Istoriia kostiuma* [History of costume]. Kyiv: Znannia.
5. Shou, B. (2008). *Pigmalion. Pesy* [Pygmalion. Plays]. Moscow: VKT Vladimir.
6. Pevzner, Nikolaus (1993). *The Englishness of English art*. U.K.: A Book.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2017 р.

Предмети художньо-естетичного циклу в школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їхнього художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні. Водночас, через образний зміст творів мистецтва відкриваються широкі можливості ефективно впливати на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей.

Опанування змісту дисциплін художньо-естетичного циклу в 5–8 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до чинних методичних рекомендацій (листи МОН України від 24.05.2013 №1/9-368, від 01.07.2014 №1/9-343, від 10.08.2015 №1/9-380, від 17.08.2016р. № 1/9-437).

У 2017/2018 навчальному році вивчення предметів художньо-естетичного циклу здійснюватиметься за такими програмами: у 5–9 класах за навчальною програмою «Мистецтво. 5–9 класи» (оновлена); у

10–11 класах – за програмами «Художня культура» рівня стандарту, академічного та профільного рівнів. Програми розміщені на офіційному сайті МОН: (<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programy.html>).

Навчальна програма «Мистецтво. 5–9 класи» (авт. Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко, Ж. Марчук, О. Константинова, Л. Паньків, І. Гринчук, Н. Новикова, Н. Овіннікова) включає три блоки: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» або інтегрований курс «Мистецтво». Цілісна структура програми передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання з 5 до 9 класу. У 5 класі учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва, у 6 класі – палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтва, у 7 класі – новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства, у 8–9 класах знайомляться зі стилями і напрями мистецтва.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програми предмети художньо-естетичного циклу: музичне

Гайдамака Олена Василівна,

кандидат педагогічних наук, істарший науковий співробітник ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м.Київ, Україна
lgaidamaka@ukr.net

ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ: МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси «Мистецтво» та «Художня культура» мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного та образотворчого мистецтва, художньої культури) (Лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

У 2017 році здійснено оновлення чинної навчальної програми «Мистецтво. 5–9 кл.», у якому віддзеркалися зміни, що відбуваються в сучасній освіті.

У Пояснювальній записці до програми визначено мету загальної середньої освіти (єдину для усіх освітніх галузей) і окреслено завдання предмета «Мистецтво», які її реалізують.

Акцентування освіти на реалізацію компетентнісного підходу в освіті зумовило більш рельєфне визначення компетентностей, які формуються засобами певного навчального предмета, зокрема мистецтва.

У програмі «Мистецтво. 5–9 кл.» окреслено сутність предметних мистецьких (музична, образотворча, хоореографічна, театральна, екранна) та міжпредметних естетичних компетентностей, які щонайперше формуються під час опанування учнями різних ви-

дів мистецтва. Визначено компоненти компетентностей – *знаннєвий, діяльнісний, ціннісний*, відповідно до яких згруповано розділ програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

У Пояснювальній записці оновленої програми розкрито можливості мистецтва щодо формування ключових компетентностей, які подано як систему **умінь** (здатності людини реалізувати на практиці набуті знання і навички) і **ставлень** (якостей, що виявляються в поведінці особистості в певній ситуації чи її вчинках на засадах ціннісних переконань, поглядів, інтересів тощо). Ключові компетентності подаються у відповідності до Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи. Це компетентності:

1. Спілкування рідною /державною мовою;
2. Спілкування іноземною мовою;
3. Математична компетентність;
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння вчитися впродовж життя;
7. Компетентності ініціативності й підприємливості;

8. Соціальна та громадянська компетентності;

9. Компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури;

10. Компетентність екологічної грамотності та здорового способу життя.

Важливість формування ключових компетентностей є незаперечною, і тому *педагог має системно приділяти увагу їх формуванню, але застосовувати свій методичний інструментарій педагогічно доцільно й тільки в контексті реалізації завдань предмета «Мистецтво».*

Зокрема, компетентність спілкування рідною /державною мовою ефективно формується у процесі аналізу, обговорення, виконання творів мистецтва рідною / державною мовою. У цьому контексті вчитель має привчати учнів висловлюватися тільки рідною/державною мовою, спрямовувати їхню увагу на влучність формулювань, правильність і чіткість вимови тощо.

Усвідомленість і розуміння текстів вокальних творів іноземною мовою (знайомою підліткам), правильність вимови – важливий прояв компетентності спілкування іноземними мовами.

За потреби, на уроках мистецтва застосовують обчислювальні уміння, що потребують точних вимірювань (наприклад, для створення об'ємно-просторових, площинних художніх образів), або знання із природничих наук (акустики, оптики, хімії тощо), зокрема, для відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва. У цьому виявляється необхідність застосування тематичної компетентності та основні компетентності у природничих науках і технологіях.

За умови технічного забезпечення, для реалізації художніх потреб учнів у пізнанні та творенні мистецтва доцільно використовувати сучасні цифрові технології – у цій діяльності знадобиться їхня інформаційно-цифрова компетентність.

Сучасне суспільство висуває школі багато вимог, з-поміж яких – формування умінь та якостей особистості, котрі будуть їй необхідні в дорослому житті. На уроках мистецтва ці якості також слід системно формувати, акцентуючи педагогічну увагу в процесі навчання.